

ACC. N:R M. 15876:1-12.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Anna Kläbl, Gärnsås*
Härad: *Ingelstad ö. Järvestad* Berättare: " " "
Socken: *Tranis ö. Stiby* Berättarens yrke: *f. d. lärarinna*
Uppteckningsår: *1963* Född år *1881* i *Tranis*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När den nya tiden kom till bygden. s. 1-12.

LUF 73

16/12-63

Skriv endast på denna sida.

När den nya tiden kom till bygden.

Enskilda personer inom en kommun verkade i
mycket som föregångarna särskilt inom jordbruks-
näringens område. Från Tyskland och Danmark där
lantbruket var mera utvecklat, inflyttade män som
köpte gårdar här i Skåne. Särskilt mejeribotvingen
fick ett uppsving. Husdjuren värdades på ett helt
annat sätt än tidigare. Koras utfodrades mest med
halv under vintern, med ringa mjölkullgång. Bönderna
började sätta sig efter de inflyttade utlänningarna.
Mjölkullgången blev rikligare. Låsa mejerier inrätta-
des i byarna och vid hergårdarna. Folkstolen
bidrog också till spridande av upplysning genom
upprättande av bibliotek med litteratur i lantbruk
och husdjursstötet. Genom järnvägarnas tillkomst
blev ju förbindelserna med land och stad livligare.
Det var ej många fört som kom utom socker-
gränsen, endast när en berömd prästman predikade

Aug 73

L

i en rätt avlägen byrka gick man dit även om det blev en vandring på flera mil. Stationsomhållat blev en viktig punkt för landsbygden. Hit flyttade hantverkare och handlande. Posten var ju på järnvägsstationen. Varusbytet mellan stad och land blev ju livligen, liksom omgåendet mellan invånarna. Umgänge mellan hantverkare och bönder var uteslutet. Endast vid bratenshöjv blev det kontakt med herrgårdarna. Efter 1900-talet har mycket förändrats.

Kontante pengar var man mycket akksam om och betalade ej ut i nöden. Mycket betalades in natura. Dagspenningar var ej stora för män och 50 eller 75 ören om dagen för kvinnor. Barn fick aldrig pengar. Om de utstöttades ett år och fick en lösa i deiken så lämnades den alltid åt mor.

Omkring 1945 upphörde avlöning in natura.

I början av 1860-talet fanns i Tranås 3 affärer Melander, Nilsson

och Juv Larsson som också hade ölförsäljning.

I Sliby, nära skolan, hade "mor Bengt" en liten butik. Där såldes kaffe, socker, salt, soda, såpa, lakits och karameller samt svavelstickor. Lagret var litet. Större inköp måste ske i Simrishamn. När järnvägen mellan Simrishamn - Tomelilla byggts 1882 blev det ett par affärer vid järnvägsstationen Gämnäs 1 km från kyrkbyn. De upphörde den lilla affären. Alla affärer äro nu förlagda till Gämnäs. På 1880 talet tillkom en affär i Komstad och finns fortfarande.

Nya varor kunde nu köpas i samhället. Dessutom var affären nyhetsförmedlar. Handelsresandena medförde nyheter från storslädena.

Genom handelsförbindelserna utåt blev det utjämning mellan goda och dåliga år.

För det sockna på Österlen förekommer ännu

bystämma. I Komited hölls bystämma i början av
1900 talet.

I min barndom hörde jag talas om Aldermanigills
i Tranås. Den upphörde väl när det blev kom-
munalnämnd med ordf. Gamla handlingar förvaras
väl i kommunalarkiv eller i Lund.

De första andelsföreningarna var nog mejerierna.
1890 övertogs en del gamla mejerier av mejeriföreningar.
Sedan blev det köckföreningar. I Sjöby var det fem
lantbrukare som köpte en ångtröskla 1907. Tröskel-
föreningar har tillkommit senare. En del köck-
föreningar har upplösts, då det ej var lönsamt med
nyinköpt i stället för de utlitna. Nu är det mest
skördetröskor som används.

När ungdomarna besökte lantmannaskolans
kurser ville de omiålla sina huskapen på
högskolan. Det blev en ändring i jordbruks-
produktionens värföljd med cirkulationsbuck och

inköp av moderna redskap. Eftre huijgiam har jord-
bruket förändrats avsevärt. Landbruksmuseu och
utställningar jämte tidningar och böcker har haft
stor betydelse för förbättringarna. Vägarna voro
mycket dåliga, särskilt höst och vår. Med nya
ätkon särskilt bitarna måste vägarna också
förbättras. Järnvägen Simrishamn - Tomelilla tillkom
1882. Ystad - Gärsnäs 1899. Gärsnäs - H. Olof 1901
Simrishamn - Maluö 1895. Från Gärsnäs blev det
förbindelse med Simrishamn, Kristianstad, Maluö, Ystad.
I Tranås hämlades posten i Kyrnöd av gängbud
2 dagar i veckan 4 dagar med postskjut mellan
Kyrnöd Degeberga. upphörde när järnvägen Tomelilla
Björarp - Kristianstad blev färdig. Då anställdes
postman. Postanstalt Skåne - Tranås.
I Gärsnäs hämlade man posten på järnvägen.
1915 blev poststation i Gärsnäs helt skild
från järnvägsstationen, med landbrevbäran till

Komstad och Ö. Humstad. Dessa linjer finnas fortfarande. Brevbäraren inom samhället. Genom järnvägarnas tillkomst upphörde skjutskället vid gästgivarvärdarna 1911 i Stiby och i Teanis något senare. Stiby gästgivarvärd flyttades till Gämnäs samhälle under namn Gämnäs Hotell.

En åkare bodde sig i Gämnäs och svarade för skjutet åt vandra tillammans med hotellet.

Humstöld blev nog mest för det egna hemmet.

Magdomar äro från lantbrukshuset, lärde ett yrke och sökte sedan lörande arbete i städerna och större samhällen. En del reste till Amerika dock mest under 1800 talets slut. Det började bli något bättre arbetstillfällen i städerna.

Vid järnvägsstationerna blev byggnadsklät förändrat. I stället för hornvickhusen blev det tegel. Flakvagnarna ersattes med spår eller papp. Gamla lägen bostäder lyftas och gjordes rym-

legar och bekvämlighet. Man såg hur det var i
städerna och föröfke få det bättre än det gamla.
En del köpte nya möbler. De kalkade väggarna
kapitelvader. För fönstren hängdes gardiner. Kåks-
spis med ^{bak-}fruktugn anskaffades. Järnspisar fanns
men de saknade bakugn. Kåkskål, som användes
var järnsgytor och kopparspannor. När emaljirade
kåsk kom i handeln anskaffades sådana. Man
slapp poleringar av koppar.

I början av 1900 förändrades matkällingen avsevärt.

Genom flickornas deltagande i Folkhögskolornas
kurer lärdes mycket nytt som sen praktiserades
i hemmen, härigenom förändrades matvården,
särskilt vid kalaserna men även i vardagligt.

En del gamla bruk behölls länge t. ex. att
"förning" skulle lämnas vid bröllop och begravning
och sen skulle smakbit lämnas tillbaka på fallet.

Detta bruk varade ända till bjudningarna

förlades utanför hemmet. Under kvällen var det svårt att ha bjudningen hemma på grund av brist på kaffe, mjölk och smör. Hotell och pensionat fick extra tilldelning därför hölls större bjudningar där. Detta bruk fortfarande är fast mera sällan med middag på begravnings. Inbjudningen sker mest genom ledningen i samband med dödsannonser och endast kaffe på hotell eller pensionat. - Bröllop och födelsedagar bjöds med biljett ett par veckor i förväg. Före bjöds alltid muntligt av någon släkting. Bröllopspresenter har väl alltid förekommit, men nu överlämnas de på andra bjudningsdagar. Vänner och släktingar uppmärksammas utan att vara bjudna. Likaså på födelsedagar. Detta är mycket vanligt även på landsbygden.

Många förtärlar fanns ej. Dansterna började byggas i en skogsdunge till glädje för ungdomen. En och

annan gång kom en ambulans med biografiska och fick ha föreläsning i en skola eller godtemplarsal. Ungtidslivet har inte undergått så stora förändringar. De som har samma intressen sluta sig tillsammans nu som för, dock har genom förningarna en utjämning skett. Den kyrkliga bibel-förning arbetar alla gemensamt. Prästförening, Lärarförening och Arbetsförening där är ingen rangordning.

Inte alla hade egen tidning när jag var barn. Min farmor och en granne hade gemensamt Ustads Allihanda som just i år fyller 90 år och var Östlunds egen tidning. I prästgården fanns Snällposten.

En gång om året, strax före jul, fick lärarna en lista böcker från ett Stockholmsförlag, som såldes i skolan en eftermiddag. Det var bra böcker i olika ämnen. Starbäcks historiska romaner August Blanche berättelser m. fl. Huru barnböcker fanns.

När barnen var små sjöng modrum med dem sär-
skild när de satt i skymningen. Lampan tändes ej så
snart det började skymma. Det var mest barnvisor och
enkla skoloringar. När ungdomen träffades, sjöng de gärna.
Det var visor om något som hänt, sådana höjdes på
marknaden, men även fastsländska och religiösa sånger.

På 1870 talet skrev man upp visor. Min mor hade en
vickbok som hon skrivit upp många sådana. Tyvärr är den
borta. I början av 1900 hade alla flickor portalbum. En
period var portalbum alldeles borta men kom igen omkring
1940. Då hade alla skolflickor portalbum. Fotografialbum
är mycket gammalt. Samlandet av amatöra är vanligt
först på 1900 talet då fotoapparater köptes och korten
sattes i album.

Torin barndom var muntliga berättelser vanliga. En
granne, född 1801, brukade berätta om allt gammalt
omt övernaturliga historier om spöken och gäster. Nu är
det endast ett fåtal som tror på dessa historier. Det

är dock de som är rätt smockfulla särskilt balet
13. och församlingar om olyckor.

Inom skolväsendet har skett stora förändringar.

Genom bättre förbindelser med städerna, har många
kunnat bevisat högre skolor. För var det med
stora kostnader ungdom från landsbygden kunde
bli student eller läsa.

Söndagsfirandet är annorlunda än för. Då skulle
alltid någon från varje gård eller hus deltaga i
gudetjänsten, ofta hela familjen. Nu är söndagen
för många som en vardag. Skärförhållna äro alldeles
borta sen början av 1900. Dop sker oftast i kyrkan
änsting för gudetjänsten eller efter omöjan folket är i
kyrkan. Begravning skedd alltid vid den öppna
gravar mycket sällan i kyrkan. Nu är alltid jordfäst-
ningen i kyrkan samma ritual för alla.

I dessa församlingar har ej väckelsearbetet spelat
någon större roll. Nyttförelingarna om vad som var synd.

over i äldre tiden mycket sträng. På en söndag kunde familjemedlemmarna väl ha en promenad men inte gå in och hälsa på. Barnen skulle endast ha slittamma skor. Moralen har nog försämrats omgivningens fram än för. Strängheten fram hemmet lade band på friheten liksom lydelsen för föräldrar och lärare. Nu har friheten gått till överdrift till skada för både moral och religion.